

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 615.851: 331.101.4

ДЬЯКОНОВ Геннадій Віталійович

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка

ПРОЦЕСУАЛЬНІСТЬ ДІАЛОГІЧНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

У статті аналізуються методологічні й теоретичні особливості процесуальності в психотерапії та розкривається сутність і природа психотерапевтичної процесуальності з позицій діалогічного підходу. Визначені особливості процесуальності міжлюдської взаємодії, її ролі в екзистенційно-онтологічній концепції діалогу. Представлені основні сторони і функції процесу діалогічної психотерапії, феномени контактування та усвідомлення, які відображають виміри співбуття і самобуття в ході діалогічної психотерапії і виступають імпульсом до зростання.

Розкритий зміст процесу усвідомлення, результатом якого є отримання людиною особистісної цілісності. Проаналізована роль постійної уваги психотерапевта до переживань клієнта у стимулюванні зростання чутливості і наполегливості в особистісній експресії, накопиченні енергії почуттів і мотивів, що призводить до певної інтеграції учасників діалогу. Описана релевантність ролей терапевта і пацієнта. Окреслена роль процесів контакту і усвідомлення у породженні поведінкових і особистісних змін клієнта.

***Ключові слова:** процес, процесуальність психотерапії, діалог, діалогічна психотерапія*

Постановка проблеми. У багатьох популярних теоріях і навчальних посібниках з психокорекції взаємодія терапевта і клієнта розглядається як алгоритмічно організована і структурована. Таке розуміння психокорекції істотно обмежує можливості

продуктивного діалогу, тобто природного і щирого спілкування між його учасниками. На думку одного з засновників діалогічної психотерапії М. Фрідмана, у традиційній психокорекції ігнорується справжня природа взаємодії людини з людиною, бо живий діалог «...не є оволодінням спокійною неперервністю» [15, с.17].

Останніми роками в деяких напрямках сучасній психотерапії взаємодія терапевта і клієнта розглядається як процесуальне явище, тобто як природний, вільний і спонтанний процес, принципи й особливості якого мають фундаментальне значення для практики психотерапії. Проте, феномен процесуальності терапевтичного діалогу та його закономірності залишаються далеко не вивченими у своїй сутності, глибині й різноманітних формах.

У зв'язку з цим дуже актуальним стає теоретичне і практичне дослідження процесуальності реальної взаємодії психотерапевта і клієнта.

У сучасних роботах усвідомлення й дослідження процесуального характеру психотерапевтичної взаємодії здійснюється в низці напрямів психотерапії: у «людино-центрованої» терапії К. Роджерса, в глибинно-динамічній психотерапії [10], в гештальт-терапії [5, 8, 20], в екзистенційній психотерапії [9]. Проте особливого і навіть центрального значення процесуальний характер психотерапії набуває в сучасній діалогічній психотерапії – вітчизняній [6, 7] і зарубіжній [13-22].

Виходячи з цього, **мета** даної статті – концептуально-теоретичне дослідження основних закономірностей процесуальності діалогічної психотерапії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на очевидне і фундаментальне значення принципу й закономірностей процесуальності психотерапевтичної взаємодії, спеціальному аналізу даного явища в сучасній літературі присвячені лише одиничні роботи [5, 10].

У той же час слід сказати, що різноманітні особливості і прояви психотерапевтичної процесуальності дуже глибоко і продуктивно розглядалися у дослідженнях представників вітчизняної [6, 7] і зарубіжної [15-18] діалогічної психотерапії.

Процесуальність міжлюдської взаємодії відіграє важливу роль в екзистенційно-онтологічній концепції діалогу [3, 4], згідно якої вона є одним з п'яти вимірів феномена діалогу, – разом з іпостасями події, спів-буття, самобуття та іншобуття.

Витоки процесуального розуміння діалогічної психотерапії пов'язані з екзистенційно-онтологічними ідеями М.М. Бахтіна [1] і М. Бубера [2].

Діалог у розумінні М. Бубера – це трансцендентальний *процес*, в ході якого діалогічні відносини безперервно розвиваються і поглиблюються [2]. Діалогічний процес розгортається у просторі «між» і в цьому екзистенційно-онтологічному вимірі здійснюються неперервний рух і розвиток міжлюдських відносин.

М. Бубер був переконаний, що контакт між людьми є центром людського розвитку – психологічного до духовного. Сенс цього контакту він бачить в тому, що в діалогічному спілкуванні чоловік виходить зі сфери простого виживання і сходить у простір справжньої людяності й духовності.

У сучасній психотерапії діалогічний підхід розуміється як світоглядний «спосіб буття» і як науково-практична установка у відношенні до людського існування [17, с.6]. У діалогічній психотерапії [13-22] контакт розглядають як форму діалогу, а тому процеси контакту виступають як процеси розвитку і саморозвитку.

Як і буберівська теорія діалогу, гештальт-терапія виходить із процесуального розуміння «людино-людської» реальності. З погляду гештальт-терапії, успішний процес контакту обов'язково призводить до вирішення особистісних і життєвих проблем його учасників [17, с.60].

Діалогічна психотерапія і гештальт-терапія схожі в тому, що формуючі можливості теперішнього моменту важливіші і перспективніші, ніж спроби контролювати те, що відбувається і відбуватиметься далі. Віра у креативні потенціали феномену «між» породжує переконаність, що процес контакту двох людей створює широкі можливості творчого розв'язання проблем людського буття. Справжній контакт з іншою людиною передбачає,

що сторони взаємодії не прагнуть контролювати поведінку іншого учасника діалогу [17, с.60].

Відповідно до переконань діалогічних психотерапевтів діалог як форма міжлюдської взаємодії є системою поточних процесів, що не мають будь-якого тотального або фінального стану і вимагають унікальних відповідей на унікальні ситуації [17, с.6]. Таке розуміння діалогу відповідає переконанням М.М. Бахтіна, С.Л. Франка і П.О. Флоренського про трансдефінітність особистості, незавершимості справжнього діалогу і континуальності (недиз'юнктивності) людського спілкування.

Основними сторонами і функціями процесу діалогічної психотерапії є феномени *контакту* (контактування) і *усвідомлення*, які виражають виміри (іпостасі) спів-буття і самобуття в ході діалогічної психотерапії. Взаємовідношення між цими двома сторонами життя і психічної активності породжує в людини постійну напругу, яка знов і знов розв'язується впродовж всього нашого життя і визначає якість цього життя. Один із засновників діалогічної психотерапії Р. Хікнер підкреслює, що людина завжди потребує задоволення своїх індивідуальних інтересів, але такою ж мірою вона прагне до задоволення потреби у відносинах з іншими людьми. «Балансування між цими двома полярностями часто є ключем до здорового існування» – підсумовує Р.Хікнер [17, с.6].

Діалогічні психотерапевти відзначають, що контакт і усвідомлення не тільки служать нашим біологічним або емоційним потребам, але є також своєрідним *онтологічним імперативом* й імпульсом до зростання, бо ці процеси ведуть до все більшого зростання й ускладнення біопсихічного й духовного життя людей. Л. Джейкбос пише, що «контакт і усвідомлення не є просто процесами, які виражають динаміку відносин між статикою і зростанням; вони є спіральними процесами, що розвиваються, завжди відроджуються і трансцендують. Контакт й усвідомлення оживають і розвиваються саме в ході діалогічних відносин» [17, с.83].

Уявлення про спіральність діалогічного процесу дуже співзвучить нашому трактуванню процесу діалогу як чергування

механізмів ідентифікації та відособлення, проекції та інтроєкції [3, 4], бо це чергування теж має спіральний характер.

У нашій екзистенційно-онтологічній концепції діалогу [4] основними інтенціями діалогу як процесу є феноменологічність і актуальність, континуальність і недиз'юнктивність, динамічність і «поточність», невизначеність (індефінітність) і взаємодоповняльність (комплементарність), контекстуальність і гіпертекстуальність, холістично-польовий і фігуро-фоновий характер діалогічного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз поглядів представників діалогічної психотерапії показує, що вони виділяють далеко не всі інтенції процесуальності діалогу, що основою екзистенційно-онтологічного розуміння діалогу.

Розглянемо конкретно основні моменти схожості і спорідненості процесуальних феноменів і понять діалогічної психотерапії та інтенцій процесуальності в екзистенційно-онтологічній концепції діалогу.

Процесуальність є важливим моментом і джерелом Я-Ти відносин. І хоча багато психологів розуміють феномен зустрічі Я і Ти перш за все як прояв статичних відносин між ними, М. Бубер підкреслює, що насправді Я-Ти зустріч є сукупністю різноманітних динамічних явищ, тобто діалогічних процесів, які розгортаються актуально і латентно [2].

Виходячи з цього, Р. Хікнер уточнює переконання М. Бубера і говорить про серйозну відмінність між Я-Ти моментом і Я-Ти процесом [17, с.54], що знову підкреслює специфіку процесуального змісту міжлюдського діалогу. Внаслідок цього Р. Хікнер розглядає Я-Ти відносини, тобто феномен *діалогу* як специфічну форму контактного *процесу* між двома людьми. За допомогою процесу контакту кожен учасник діалогу найповніше виявляє й реалізує свою особливу людяність, яка виникає і маніфестує тільки в діалогічних відносинах, що породжують справжню «інтерлюдяність» Я-Ти-відносин [12].

Американські діалогічні психотерапевти вказують, що Я – Ти взаємини мають багато модусів [16, 18, 19]. Так, опис М. Бубером відносин «Я і Ти» більше фокусується на найбільш

інтенсивному і піднесеному моменті Я-Ти [18]. Але в його пізніх роботах все більша увага приділяється *Я-Ти процесу* і тим варіаціям відносин, де Ти і Воно переплітаються, змішуються і несподіваним чином породжують Я-Ти моменти [11, 12].

М. Бубер починає говорити про діалогічні прояви в ситуаціях навчання і виховання. Так, він вважає діалогічним вплив учителя, який піклується про розвиток унікальності кожного учня; він бачить діалогічність у взаємодії викладача зі студентами (хоча вони і виступають як засоби його особистісного задоволення) і знаходить діалогічні моменти в люб'язному зверненні людини до людини, оскільки в щирій люб'язності виявляється визнання людяності іншої людини [2].

Я-Ти момент розглядається як особливий момент процесу зустрічі, коли учасники підтверджують унікальне буття один одного. У ході справжнього діалогу такі моменти відбуваються в різний час і нерідко є кульмінаційними точками діалогічного процесу. Я-Ти момент – це найбільш інтенсивний момент, про котрий І. Польстер, М. Польстер говорять як про контактний епізод [8; 17, с.55]. У термінах гештальт-терапії завершений контактний епізод є реалізацією форми гештальт-процесу усередині особливого контексту – М. Бубер називає його міжлюдським спів-буттям, бо в ньому стикається істотне буття обох людей.

Більшість практикуючих гештальт-терапевтів переконані, що центральну роль у психотерапевтичній роботі з клієнтами відіграє процес контакту [8; 19]. Розуміння процесу контактування авторитетними гештальт-терапевтами І. Польстер, М. Польстер дуже близько до уявлень М. Бубера про те, що процес «зустрічі» в діалогічному контакті розкриває «онтологічну повноту» людей, які здійснюють взаємодію, і звільняє «сокровенні можливості» людини.

Слід сказати, що інтерес гештальт-терапевтів до феноменології діалогу значно зріс під впливом книги І. Польстер, М. Польстер «Інтегрована гештальт-терапія» [8], де широко досліджуються проблеми контакту. Характерно те, що у своїх останніх публікаціях ці дослідники приділяють процесу контак-

ту всю більшу увагу і майже не надають значення процесу усвідомлення (який відігравав центральну роль у ранніх роботах Ф. Перлза).

На відміну від М. Бубера, сучасні психотерапевти розширюють коло ситуацій, в яких розгортається діалогічний процес. Так, І. Польстер, М. Польстер вважають, що моменти контактного епізоду «надають терапії сутності та драматичності», а критичні моменти утілюють у собі весь цілісний процес, роблячи його значущим і звільняючи можливості його учасників [8]. Л. Фарбер вважає, що Я-Воно, яке здійснює «Его-функції», закладає основи для здійснення Я-Ти моменту. Ця точка зору близька до гештальт-терапевтичного погляду про те, що цілеспрямовані і вольові дії в середній стадії контакту важливі для успішного розв'язання контактного епізоду [14; 20, с.402].

Таке розуміння дозволяє уточнити буберівську концепцію Я-Ти відносин, де далеко не всі контактні моменти є діалогічними. Дійсно, контактні епізоди, які задовольняють органічні або егоцентричні потреби, але не сприяють розвитку особистості, не можна вважати діалогічними процесами. Проте якщо в деяких контактних епізодах є певна інтенція до встановлення Я-Ти відносин, то ці процеси можна розглядати як потенційно діалогічні.

Характеризуючи діалогічні відносини як процес Я-Ти, американські психотерапевти підкреслюють, що діалог реалізує онтологічне значення процесу контактування. Внаслідок цього феномен контакту є центром психологічного і духовного розвитку людини, фокусом універсальності й унікальності нашої людської екзистенції [17, с.59]. При цьому контакт розглядається як засіб, завдяки якому люди «годують» самих себе «небесним хлібом» спілкування й за допомогою якого вони орієнтуються у своїх потребах, розуміють один одного та здійснюють екзистенційні зустрічі один із одним.

Пропонуючи гештальт-терапевтичний опис процесу контакту, І. Польстер, М. Польстер виявляють його діалогічні й екзистенційні особливості [8]. Автори пишуть, що контакт полягає не тільки у спільності або з'єднанні індивідів, але і передбачає

можливість їхнього окремого існування, оскільки постійний ризик опинитися у полоні союзу обумовлює потребу у здійсненні своєї незалежності. У момент з'єднання з іншою людиною в контакт індивід відчуває глибокий сенс свого буття і ці відчуття переносять людину в нові виміри особистісного досвіду.

У процесі контакту Я не стаю більше самого себе, але Я і Ти перетворюються на Ми. Стан «Ми» пов'язаний із ризиком розчинення індивідуальності кожного учасника контакту – мене й тебе. Але якщо ми уникаємо особистісного досвіду глибокого і повного контакту, то втрачаємо можливості розвитку особистості, бо Я утверджую і пізнаю своє незалежне існування тільки у процесі контакту з Ти і лише через функції контакту Я можу реалізувати ідентичності свого повного розвитку [8].

Приведений опис розкриває екзистенційну й онтологічну важливість відносин пацієнта й терапевта у процесі їхнього контакту. Тут доречно нагадати, що М. Бубер розглядає діалог як специфічну форму контакту, що є основою самореалізації особистості. Внаслідок цього І. і М. Польстер вважають найважливішою умовою успішної клінічної діяльності психотерапевта розвиток діалогічної сенситивності.

Діалогічний психотерапевт Л. Джейкобс указує, що у психології діалогу і гештальт-терапії контакт має дві полярні форми – злиття (конфлюенція) та ізоляція. Діалогічна зустріч пов'язана з небезпекою конфлюенції, оскільки залучення людини до контакту пов'язане з ризиком і страхом поглинання іншою людиною. Боязнь злиття виявляється й у побоюваннях, що після взаєморозкриття і взаємопоглинання у момент конфлюенції наступить ще глибша самота і важча ізоляція індивіда, ніж раніше [17, с.57]. У зв'язку з цим М. Фрідман пише, що «моменти Ти є «дивними» ліричними і драматичними, спокусливими і магичними епізодами, які доводять нас до небезпечних меж і розривають людину, вщент руйнуючи його безпеку; тоді втрачаються добре апробовані контексти і залишається більше питань, ніж задоволення» [16, с.60].

Реальну небезпеку ізоляції та конфлюенції Л. Джейкобс пояснює тим, що міжлюдський контакт не може бути статич-

ним, бо межі самобуття кожного учасника контакту дуже рухомі й завжди можливі взаємовпливи, які не можна передбачити [17, с.58]. Якщо людина дуже довго знаходиться за рамками своєї звичної ідентичності, то в неї виникають побоювання, що цей стан може привести до втрати бачення себе або до втрати шляху повернення «в себе». Буває, що особистісні межі зникають при поглинанні його іншою людиною, або навпаки, людина несподівано вибухає і виходить за колишні межі свого самобуття. За суттю, людина ніколи не досягає точного і тривалого балансу в русі між полюсами конфлюенції та ізоляції, але саме це і дозволяє йому досить повно жити в сьогоденні й пізнавати свої нові можливості.

Діалогічна психотерапія і гештальт-терапія виходять з ідеї про те, що люди завжди мають сильне прагнення до психологічного розвитку й особистісного зростання. Коли починається кожен контактний епізод, то індивід мотивований закінчити його так, щоб задовольнити свої потреби у зростанні і творчості відповідно до умов польового співвідношення організму і середовища. Л. Джейкобс вважає, що цей же самий принцип мотивує людину й до діалогу, причому діалогічний контакт розвиває існування людини більше, ніж інші види контакту.

У той же час у діалогічній психотерапії наголошується, що Я-Ти момент має й деякі жахливі риси безвиході, пов'язані з небезпекою символічної смерті. Небезпека Я-Ти моменту полягає в тому, що межі особистості можуть безперервно розчинятися й розм'якшуватися, причому іноді інтенсивність цього процесу переживається як справжній і несподіваний вибух почуттів. У той же час М.Бубер і гештальт-терапевти вважають, що здібність людини до самозабутнього переживання контакту дозволяє індивідові пройти через символічну смерть і досягти символічного відродження [14].

Наступний найважливіший аспект процесуальності діалогу у психотерапії – це *процес усвідомлення*, головним результатом якого є отримання людиною особистісної цілісності [19, с.55]. На думку Л. Джейкобс, діалогічне відносини слугують інтерперсональною моделлю феноменологічного підходу до ус-

відомлення, що є основою гештальт-терапії [17, с.63]. Слід нагадати, що для основоположника гештальт-терапії Ф. Перлза і для багатьох гештальтистів-практиків головною фігурою процесу терапії завжди був процес усвідомлення, а феномен контакту виступав як фоновий процес.

І. Польстер і М. Польстер відзначають переконання більшості представників гештальт-терапії в тому, що психічна й особистісна інтеграція в терапевтичному процесі розвивається унаслідок занурення терапевта і пацієнта в континуум усвідомлення. Ці дослідники пишуть, що коли терапевт занурений у те, що відбувається, і уважний до переживання пацієнта, то природно і неминуче починаються процеси «пожвавлення реальності» і з'являється щире милування простими подіями поточного життя пацієнта.

І. і М. Польстер підкреслюють, що одне зі значних відкриттів гештальт-терапії полягає в тому, що постійна увага до особистісних переживань пацієнта стимулює в нього зростання чутливості й наполегливості в особистісній експресії [17, с.60]. Унаслідок активної присутності психотерапевта й самого пацієнта в останнього поступово (а іноді й стрибкоподібно) накопичується велика енергія почуттів і мотивів, яка спонукає людину сказати або зробити те, що він винен. Ця прогресія веде до об'єднання переживань і до отримання ними деякої цілісності (інтеграції). У міру прогресивної інтеграції переживань до людини приходить глибоке відчуття ясності, яке красномовно й наочно показує, наскільки дезінтегрованими й незавершеними були його почуття до початку процесу усвідомлення.

Слід сказати, що процеси усвідомлення в гештальт-терапії завжди розглядаються за умови «повно-особистісної зверненості до іншої людини», яка є передумовою діалогу. Так, для Ф. Перлза «критерієм успішності звернення є досягненням того об'єму інтеграції, який фасилітує його подальший розвиток» [20]. Г. Йонтеф визначає усвідомлення як «процес буття в повному контакті з найбільш важливим елементом у полі індивідуоточення при повній сенсомоторній, емоційній, когнітивній і енергетичній підтримці» [22, с.67]. Таке розуміння усвідомлення

в гештальт-терапії підкреслює його інтеграційний характер, унаслідок чого суб'єкт усвідомлення не відчужує аспекти свого існування і є цілісним в своєму бутті [22, с.67].

У діалогічному підході терапевт і пацієнт відіграють однаково важливу роль, а їхні уявлення про переживання релевантні один одному, що дозволяє їхнім сенсорним процесам відкривати будь-яке нове явище, будь-яку нову фігуру переживань, яка виявляється за допомогою їхнього самобуття в конкретній ситуації взаємодії [22].

Процеси контакту й усвідомлення завжди породжують поведінкові й особистісні зміни, проте, фокусом діалогу є не зміни самі по собі, а відновлення повноцінного діалогу між двома людьми, між терапевтом і пацієнтом. Гештальтистське усвідомлення веде до інтеграції особистісного досвіду, і тому воно нерідко сприймається як головна мета гештальт-терапії. Проте, на думку діалогічних психотерапевтів, дійсне значення процесу усвідомлення в гештальт-терапії має глибші онтологічні засади і полягає перш за все у можливості відновлення справжнього діалогу [17, с.61].

Онтологічні функції усвідомлення виявляються в тому, що воно змінюється і трансцендує само по собі і внаслідок цього виявляє свою глибинну онтологічну схожість з діалогічним процесом [22]. І оскільки у процесі усвідомлення особистість відкрита для безпосереднього спілкування і переживання своєї спільності з іншою людиною, то повне гештальт-терапевтичне усвідомлення є виразом діалогічних відносин [17, с.62]. Проте, саме усвідомлення не є метою в діалогічній гештальт-терапії, а виступає швидше як *спосіб* відновлення повноти діалогу. Р. Хікнер і Л. Джейкобс солідарні в тому, що в діалогічній психотерапії більш важливо й істотно ставити не певну мету у вільному діалозі, а *створювати умови* для розгортання справжньої процесуальності діалогу.

Висновки та перспективи подальших розвідок. У результаті аналізу уявлень про психотерапевтичну взаємодію терапевта і клієнта, ми приходимо до висновку, що вона має сутнісно процесуальний характер, який глибоко й органічно вияв-

ляється у процесах контактування і усвідомлення. Науковий аналіз цілісної системи принципів і механізмів психотерапевтичної процесуальності виявляє їхню глибоку схожість і фундаментальну спорідненість із екзистенційно-онтологічними інтенціями процесуальності діалогу. Внаслідок цього стає ясно, що вигоди і принципи психотерапевтичної процесуальності впливають з екзистенційно-онтологічних особливостей феномену діалогу, а тому органічне і продуктивне вивчення психотерапевтичної процесуальності слід здійснювати з точки зору діалогічного підходу в психотерапії, з позицій діалогічної психотерапії.

Список використаних джерел

1. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского / М.М. Бахтин. – М. : Советская Россия, 1979. – 320 с.
2. Бубер М. Два образа веры / М. Бубер. – М. : Республика, 1995. – 464 с.
3. Дьяконов Г.В. Психология диалога: теоретико-методологическое исследование / Г.В. Дьяконов. – Кировоград : РВЦ КГПУ им. Винниченко, 2006. – 696 с.
4. Дьяконов Г.В. Основы диалогического подхода в психологической науке и практике / Г.В. Дьяконов. – Кировоград : РИО КГПУ им. В. Винниченко, 2007. – 847 с.
5. Калитеевская Е.Р. Диагностика в гештальт-терапии / Е.Р.Калитеевская // Гештальт - 98. Сборник материалов Московского Гештальт Института за 1998 год / Под ред. Д.Н. Хломова и др. – М. : Изд-во МГИ, 1999. – С. 52–58.
6. Ковалев Г.А. Психологическое воздействие: теория, методология, практика. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора психологических наук / Г.А. Ковалев. – М. : Изд-во НИИ ОПП АПН СССР, 1991. – 51 с.
7. Копьев А.Ф. Диалогический подход в консультировании и вопросы психологической клиники / А.Ф.Копьев // Московский психотерапевтический журнал, 1992, № 1. – С. 31–48.
8. Польстер И., Польстер М. Интегрированная гештальт-терапия: Контуры теории и практики / И. Польстер, М. Польстер – М. : Независимая фирма «Класс», 1997. – 272 с.
9. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. / И. Ялом. – М. : Независимая фирма «Класс», 2000. – 576 с.

10. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції : феноменологія, теорія і практика: навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К. : Вища школа, 2006. – 382 с.
11. Buber M. Between man and man. – New-York : The Macmillan, 1965.
12. Buber M., The knowledge of man: A philosophy of interhuman. – New-York : Harper & Row, 1965.
13. Jakobs L. M. Dialogue in gestalt theory and therapy. The gestalt journal, 1989, 12 (1), pp. 25 - 67
14. Farber L.H. The ways of the will: Essays toward a psychology and psychopathology of the will. – New-York : Basic Books, 1966.
15. Fridman M.S. Introduction – In: Buber M. Between man and man. – New-York : The Macmillan, 1965. – pp. XII – XXI.
16. Fridman M.S. Healing through meeting: A dialogical approach to psychotherapy and family therapy : Psychiatry and the humanitie. – New Haven : Yale University press, 1976. – pp. 191 – 234.
17. Hycner R. and Jacobs L. The Healing Relationship In Gestalt Therapy. A dialogic / self psychology approach. - A Publication of The Gestalt Journal Press, 1995. – 260 p.
18. Hycner R. Between person & person: Toward a Dialogical Psychotherapy, Highland; NY : The gestalt Journal Press, 1991.
19. Larner J. The gestalt therapy book. – New-York : The Julian Press, 1973.
20. Perls F., Hefferline F.R. & Goodman P. Gestalt therapy: Excitement and growth in the human personality. – New-York : Dell, 1951.
21. Stefenson F. (Ed.) Gestalt therapy primer. – Chicago : Charles Thomas, 1975.
22. Yontef G.M. Clinical Phenomenology. In V.Binder & B.Rimland (Eds.). Modern therapies. – Englewood Cliffs. – New York : Prentice-Hall, 1976. – pp. 65 – 79.

Г.В. Дьяконов

ПРОЦЕДУАЛЬНОСТЬ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ ПСИХОТЕРАПИИ

В статье анализируются методологические и теоретические особенности процессуальности в психотерапии и раскрывается ее сущность и природа с позиций диалогического подхода. Определены особенности процессуальности межлического взаимодействия, ее роли в экзистенциально-онтологической концепции диалога. Представлены основные стороны и функции процесса диалогической пси-

хотерапии, феномены контакта и осознания, которые отражают измерения со-бытия и самобытия в ходе диалогической психотерапии и выступают импульсом к росту.

Раскрыто содержание процесса осознания, результатом которого является получение человеком личностной целостности. Проанализирована роль постоянного внимания психотерапевта к переживаниям клиента в стимулировании роста чувствительности и настойчивости в личностной экспрессии, накоплении энергии чувств и мотивов, что приводит к определенной интеграции участников диалога. Описана релевантность ролей терапевта и пациента. Обозначена роль процессов контакта и осознание в порождении поведенческих и личностных изменений клиента.

Ключевые слова: *процесс, процессуальность психотерапии, диалог, диалогическая психотерапия*

G. V. Diakonov

PROCESSUALITY OF DIALOGICAL PSYCHOTHERAPY

The theoretical and methodological peculiarities of processuality in psychotherapy as well as the essence and nature of psychotherapeutic processuality from positions of dialogical approach are discussed.

In the article the features of processuality of interpersonal relations and its role in existential-ontological conception of dialog is represented. The phenomenon of dialog has 5 dimensions – dialog proper, event, co-being, self-being, and Anderssein. The analysis of views on psychotherapeutic processuality within the framework of native and foreign psychotherapy is presented as well as the opinions of M. Bakhtin, M. Buber, S. Frank, P. Florenskiy are discussed.

The main aspects and functions of dialogical psychotherapy, phenomena of contacting and awareness, which reflect dimensions of co-being and self-being within dialogical psychotherapy and become the developmental point are analyzed.

Article discusses psychological peculiarities of “Me-and-You” relations, the role of processuality in their origin and flow, the sum total of actual and covert psychological phenomena, that accompany this process. We define dialog as a specific form of contact of two people where every participant displays as fully as possible his/her humaneness. This kind of contact (especially 2 main forms of it – fuse and isolation) allows personality to reveal its own self-realization potential. It also could become a center of

psychological and spiritual development, focus of universality and unicity of human existence.

Special psychotherapeutic state called “We-state” which provides deep personal experience of independent existence and self-identity is described.

The content of awareness process related to the obtaining of personal integrity is revealed. The role of psychotherapist is to stimulate individual’s sensitivity and personal expression. This leads to the integration of the dialog participants.

Key words: *process, processuality of psychotherapy, dialog, dialogical psychotherapy*

Надійшла до редакції 23.08.2012 р.